

การทำสื่อแห้ง

การทำสื่อแห้ง

เมื่อกล่าวถึงเรื่องสื่อ คนส่วนมากมักจะนึกถึงสื่อจับทูปก่อนอื่น ทั้งนี้เพราะเป็นสื่อที่มีชื่อเสียงแพร่หลายเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดี แต่สำหรับในภาคเหนือโดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียง มีสื่ออีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย นั่นก็คือสื่อแห้ง

การทำสื่อแห้งนั้นเป็นอุตสาหกรรมภายในครอบครัว มีการทำอยู่เพียงระยะหนึ่งของปีเท่านั้น คือภายหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ซึ่งเป็นระยะที่ว่างงาน การทำสื่อแห้งนั้น ต้องอาศัยความประณีต จึงกินเวลาไม่ใช่น้อย และมีผลผลิตออกสู่ตลาดเป็นจำนวนที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดายว่ารายได้ของผู้ผลิตจะต้องลดลง

แห้งเป็นภาษาเหนือที่เรียกใช้พันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายต้นกก ลำต้นสีเขียวเข้ม มีดอกสีขาว และถ้าต้นแห้งแก่จัดจะมีผลเป็นลูกเล็ก ๆ คล้ายชมพู ต้นแห้งจะสูงประมาณ ๒ หรือ ๓ เมตร เมื่อโตเต็มที่แล้วต้นแห้งจะมีลำต้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑ - ๑ ๑/๒" ต้นแห้งนี้มักจะพบอยู่ตามบริเวณริมน้ำ เพราะว่าเป็นต้นไม้ที่ชอบความชุ่มชื้น การตัดต้นแห้งจะทำเพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น คือตัดในระหว่างเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคม-มกราคม ซึ่งระยะนี้ต้นแห้งจะมีอายุพอเหมาะประมาณ ๑ ปี ต้นแห้งจะมีดอกในราวเดือนกรกฎาคมเรื่อยไปจนถึงเดือนตุลาคม เขาจะไม่นิยมตัดต้นแห้ง ในขณะที่มีดอกเพราะเมื่อนำมาทำเป็นสื่อแล้วมักจะมีมอดกัด เมื่อต้นแห้งหยุดมีดอกก็แสดงว่าถึงระยะที่สามารถจะตัดมา

ใช้ประโยชน์ได้แล้ว การตัดต้นเหียงนั้นจะตัดตั้งแต่โคนต้น และเหลือตอไว้ให้พื้ดินขึ้นมาพอประมาณ ทั้งนี้เพื่อว่าต้นเหียงจะได้แตกหน่อขึ้นมาทดแทนต้นเก่าได้ ประโยชน์ใช้สอยของต้นเหียงก็คือ นำมาทำเป็นเสื่อ และตอกสำหรับมัดของ ในจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอที่มีการทำเสื่อเหียงอย่างแพร่หลายคือ ที่อำเภอสารภี โดยเฉพาะที่หมู่บ้านสันกับตอง ซึ่งมีต้นเหียงขึ้นเป็นแนวตามทางเข้าหมู่บ้าน และเสื่อเหียงที่มีลวดลายสวยงามประณีตก็มาจากหมู่บ้านนี้เอง ผู้ที่ทำเสื่อเหียงมักจะเป็นผู้สูงอายุเสียเป็นส่วนใหญ่

กรรมวิธีในการทำเสื่อเหียงนั้นมีดังนี้คือ เมื่อตัดต้นเหียงได้ตามขนาดที่ต้องการแล้ว ก็จะนำต้นเหียงมาผ่าเป็น ๔ ส่วน ตามยาวโดยไม่ให้ขาดจากกัน และใช้มีดขูดเอาแกนกลางออกให้หมด เหลือแต่ผิวข้างนอกพร้อมทั้งเปลือกให้เกลี้ยง เมื่อเสร็จแล้วจึงนำเอาต้นเหียงไปผึ่งแดดให้แห้ง ซึ่งต้องทำถึง ๓ ครั้ง และพร้อมกันนั้นก็ต้องชุบน้ำด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เหียงงอตัว ก่อนที่จะนำเอาเหียงไปสานเป็นเสื่อก็กต้องชุบน้ำเสียก่อนเช่นเดียวกัน มิฉะนั้นเหียงจะงอตัวและยากต่อการสาน การสานเสื่อเหียงนั้น ลายที่สานก็มี ลายสอง และลายก้างปลา เสื่อบางผืนอาจจะสานลายเดียวกัน โดยตลอดทั้งผืน

หรืออาจสานสลับลายกัน ซึ่งก็ทำให้เสื่อมีลวดลายน่าดูยิ่งขึ้น การสานเป็นลายต่าง ๆ นั้นต้องอาศัยความประณีตจึงจะได้เสื่อที่มีลวดลายละเอียดเรียบร้อย และเนื่องจากเป็นงานที่ทำด้วยมือจึงใช้เวลามีใช้น้อยสำหรับเสื่อผืนหนึ่งๆ เช่น เสื่อที่มีขนาด ๒ x ๑.๕ เมตร ต้องใช้เวลาถึง ๗-๘ วัน จึงจะทำเสร็จ ราคาของเสื่อขึ้นอยู่กับขนาดและลวดลาย เสื่อบางผืนจะมีสีสลับอ่อนแก่สวยงามมาก เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็ขึ้นอยู่กับอายุของต้นเหียงนั่นเอง กล่าวคือ ต้นเหียงที่มีสีเขียว แสดงว่าต้นเหียงที่มีอายุมากแก่เต็มที่แล้ว และมีสีอ่อนก็แสดงว่าเป็นต้นเหียงที่มีอายุน้อย แต่อายุความแก่หรืออ่อนของต้นเหียงไม่ได้เป็นอุปสรรคแต่อย่างใดในการนำมาทำเป็นเสื่อ

เสื่อที่ทำมาจากต้นเหียง มีผิวแข็งคูผิวผืนจะเข้าใจว่าเป็นเสื่อที่สานด้วยผิวไม้ สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้หลายอย่าง ทั้งการใช้จริง ๆ หรือใช้เล่น ๆ เช่น ใช้ปูในห้องรับแขก ปูในห้องนอน ปูเล่นไฟ หรือจะใช้ปูในห้องครัวสำหรับนั่งทำครัวก็ได้เหมือนกัน เสื่อเหียงดีกว่าเสื่อน้ำมันและพรม ทั้งนี้เพราะเสื่อเหียงทำความสะอาดได้ เช็ดรอยเปื้อนต่าง ๆ ได้ การเช็ดทำความสะอาดเพียงแค่ใช้ผ้าชุบน้ำธรรมดาเช็ดถูทุกวัน เท่านั้นเสื่อเหียง

ก็ได้รับการเซ็ดถูอย่างถี่บ่อย ๆ จะมีสีออกเหลือง ๆ และชั้นมัน โดยไม่ต้องทาน้ำมัน เสื้อแห้งสามารถใช้ได้นานคุ้มค่า เก็บไว้ได้เป็นสิบ ๆ ปี การเก็บรักษาเสื้อแห้งให้ใช้ได้นาน ๆ ก็โดยการระวังไม่ให้ถูกฝน เพราะจะทำให้เสื้อชื้นและเกิดรา ซึ่งจะเป็นการทำให้เสื้อหมดความมันไปได้ เสื้อที่ใช้ปูพื้นราบ ๆ จะใช้ได้ทนกว่าเสื้อที่ปูบนพื้นที่ขรุขระ ึ่งนี้เพราะถ้าปูเสื้อบนพื้นราบ ๆ เสื้อจะไม่หักหรือฉีก

แม้ว่าเสื้อแห้งจะมีการทำออกมาในจำนวนจำกัดสำหรับปีหนึ่ง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และแพร่หลายอยู่ในเฉพาะกลุ่มผู้ที่รู้จักเท่านั้น แต่ประโยชน์และคุณลักษณะของเสื้อแห้งก็เป็นที่น่าสนใจมิใช่น้อย จริงอยู่ในปัจจุบันการทำเสื้อแห้งเป็นเพียงอุตสาหกรรมในครอบครัวก็ตาม แต่ถ้าหากมีการส่งเสริมให้มีการผลิตอย่างแพร่หลายและนำส่งออกสู่ตลาดในปริมาณที่เพียงพอก็สามารถทำชื่อเสียงให้แก่ภาคเหนือได้ไม่แพ้เสื้อจากแหล่งอื่น ๆ.

งานบริการทางเทคนิคและฝึกอบรม

สถาบันบริการอุตสาหกรรม สาขาภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่

กองบริการอุตสาหกรรม